

Bankregleringen och företagens kreditmöjligheter

Författare: Johan Kreicbergs och Violeta Juks

Sammanfattning

Tillgång till finansiering är en nödvändig förutsättning för tillväxt. Investeringar kräver kapital och det är inte alltid som företagen har möjlighet att finansiera investeringarna med kvarhållna vinster. Då behövs antingen externt ägarkapital eller lånefinansiering. I denna rapport har vi studerat hur möjligheterna till banklån förändrats för svenska företag sedan inledningen av den senaste finanskrisen.

Under denna period har det genomförts stora förändringar i regelverket kring bankernas utlåning. Bland annat har bankerna tvingats reservera mer eget kapital vid utlåning. Hur mycket kapital som ska reserveras vid en given utlåningsvolym beror på vilken riskvikt som låntagaren bedöms ha. För företag med formella säkerheter kan riskvikten sänkas. Däremot påverkas inte riskvikten av om företagaren till exempel kan visa upp ett kontrakt med en leverantör som garanterar en viss omsättning eller om företagaren tidigare visat sig kunna fullgöra sina åtaganden.

Dessa förändringar bör i teorin ha lett till att många företagare fått det svårare att få banklånefinansiering med goda villkor. Givet att bankerna söker en viss avkastning på sitt eget kapital bör de ha styrt sin långivning mot låntagare med låga riskviker eller åtminstone höjt utlåningsräntorna till företag utan formella säkerheter.

Samtidigt visar den officiella statistiken att utlåningen till icke-finansiella företag fortsatt öka relativt starkt sedan 2007. Vi har därför med hjälp av bokslutsdata från analysföretaget Bisnodes Serranodatabas analyserat utvecklingen av lånefinansieringen i svenska aktiebolag mellan 2007 och 2017.

Det första som kan konstateras är att den officiella statistiken över företagsutlåningen lätt kan feltolkas. I summan för lån till icke-finansiella bolag ingår även lån till bostadsrättsföreningar. Det är dessa som framförallt drivit tillväxten i företagsutlåningen. Om bostadsrättsföreningarna exkluderas från lånestocken visar det sig att företagsutlåningen visserligen ökat, men inte i takt med till exempel lönesummorna i näringslivet.

Vidare kan det konstateras att andelen av företagsutlåningen som sker med fastigheter som säkerhet har ökat kraftigt under perioden. Detta påverkar branscherna väldigt olika. Det är framförallt fastighetsbolagen och i viss mån jord- och skogsbruk som har fastighetstillgångar. I övriga branscher är det svårt att uppvisa säkerheter i form av fastigheter.

Vår analys av bokslutsdata i samtliga aktiebolag visar också att det skett stora förändringar i bankutlåningen med avseende på i vilken bransch företagen verkar. I fastighetsbranschen har banklånen per anställd ökat med knappt 4,4 miljoner kronor. I övriga branscher har lånen per anställd sjunkit eller legat stilla. Fastighetsföretagen står nu för 47 procent av lånen till svenska aktiebolag.

Resultaten av vår analys visar också att bankerna ökat sina räntemarginaler kraftigt i sin utlåning till företagen. Men även i detta avseende har olika branscher påverkats olika. Våra beräkningar tyder på att bankernas räntemarginal ökat dubbelt så mycket för industri-, bygg-, handels- och kommunikationsföretag som för fastighetsbolagen.

Svårigheterna med lånefinansiering har alltså drabbat alla branscher förutom fastighetsbolagen. Samtidigt slår försämrade kreditmöjligheter olika mot olika typer av företag. Inom jord- och skogsbruk och transport har inte räntemarginalerna ökat lika mycket som i övriga branscher. Det beror sannolikt på att företagen i dessa branscher ofta kan erbjuda olika former av säkerheter för sina lån. Inom jord- och skogsbruk finns fastighetstillgångar, och transportföretagen har säkerheter i form av till exempel lastbilar.

Vidare finns det andra branscher där tillväxtförutsättningarna inte påverkas särskilt mycket av villkoren för banklånefinansiering. I stora delar av tjänstesektorn finns det inget stort behov av lånefinansiering eftersom investeringsbehovet är relativt lågt. Mindre investeringar kan också finansieras via kompletterande aktörer. Almi erbjuder till exempel mikrolån på upp till 200 000 kronor.

Vår slutsats är därför att de förändrade förutsättningarna på bankmarknaden framförallt drabbat företag inom tillverkningsindustri och handel. Inom dessa branscher finns det ofta ett stort kapitalbehov samtidigt som företagen ofta saknar större fastighetsinnehav. De största företagen kan ställa ut egna obligationer, men det är oftast ingen lösning för små och medelstora företag. Mindre företag inom dessa branscher bör därför tillhöra de som drabbats hårdast av förändringarna på bankmarknaden.

Tillväxtverkets undersökningar bekräftar denna bild av tillverkningsindustrin. Andelen företag i branschen som anser att tillgången till lån och krediter är ett stort tillväxthinder har ökat från 11 procent till 18 procent mellan 2008 och 2017. Det är svårt att se hur till exempel regeringens nyindustrialiseringsåtgärder ska lyckas om små och medelstora industriföretag inte kan finansiera sina investeringar.

Regelverkets påverkan på utlåningen förstärks också av två marknadstrender. Den ena är att allt fler lokala bankkontor läggs ned. När den personliga kontakten försvinner är det naturligt att bankerna tittar mer på formella säkerheter än på de specifika förutsättningarna för företaget vid beslut om långivning. Den andra trenden är att bankerna försöker digitalisera låneprocessen. Det är fullt möjligt att digitalt inhämta uppgifter om fastighetstillgångar, belåningsgrad och pantbrev. Att bedöma en affärsidé eller värdet av ett kundkontrakt i en digital process är betydligt svårare.

Denna rapport är det första försöket att kartlägga hur olika branscher har påverkats av det snabbt förändrade regelverket på bankmarknaden sedan 2007. Analysen väcker flera frågor som inte besvaras i denna rapport och som behöver studeras närmare.

- Hur mycket kostar de svenska särkraven på eget kapital i form av tillväxt och sysselsättning?
- Hur ska företag med stort kapitalbehov men utan fastighetstillgångar kunna växa i en miljö med regleringar som premierar fastighetssäkerheter?
- Hur mycket förvärras situationen för dessa företag när låneprocessen digitaliseras och lokala bankkontor läggs ned?
- Blir bankmarknaden säkrare av att bedömningen av återbetalningsförmågan fokuseras helt på säkerheter i form av fastigheter?

Den sista frågan är nog så viktig. Det brukar sägas att bankernas utlåning står på två ben: utlåning till hushåll och utlåning till företag. Men vi är på väg mot en utveckling där bankernas utlåning koncentreras till att finansiera fastigheter. Vissa av dessa ägs av hushåll och andra av företag.

Innehåll

Sammanfattning	1
Innehåll	3
Inledning	5
Reglering av bankmarknaden	6
Basel-regelverket	7
Regelverket i Sverige	9
Utvecklingen av företagsutlåningen i Sverige	13
Branschvisa konsekvenser	16
Konsekvenser för företagens finansieringsmöjligheter	21
Vägen framåt	25
Appendix	27
Referenser	28

Inledning

Tillgång till kapital är en förutsättning för tillväxt. Rekryteringar och investeringar i forskning, ny teknik, maskiner och fastigheter måste kunna finansieras. Enligt den så kallade hackordningsteorin (Myers 1984) föredrar de flesta företagare att finansiera sin expansion med egna vinstmedel. Men i många fall finns det inte tillräckligt med eget kapital för att finansiera de investeringar som planeras, och då måste företagen söka externt kapital – antingen genom utomstående investerare som går in med aktiekapital eller genom lånefinansiering. Lånefinansieringen kan ske på olika sätt: genom upplåning från banker och kreditinstitut, genom att företagen ger ut obligationer eller genom upplåning från andra, som till exempel leverantörer eller kunder.

I denna rapport studerar vi hur möjligheterna till banklånefinansiering utvecklats för olika företag sedan finanskrisen 2008. Sedan dess har regelverket för bankernas utlåning förändrats i flera steg och det är sannolikt att dessa förändringar påverkat företagens lånemöjligheter.

En möjlighet är att det förändrade regelverket med bland annat ökade krav på säkerheter påverkat branscherna på olika sätt. Tyvärr finns det ingen officiell statistik över branschfördelningen av de finansiella företagens utlåning till företag. Vi har därför specialbeställt bokslutsdata från analysföretaget Bisnodes Serranodatabas. Genom att studera lånen från banker och andra kreditmarknadsföretag i samtliga aktiva aktiebolags balansräkningar sedan 2007 kan vi analysera om lånemöjligheterna förändrats sedan finanskrisen.

Rapporten inleds med en översiktlig beskrivning av regleringen som skett på finansmarknaden efter den senaste finanskrisen som inleddes 2008 och hur den i teorin skulle kunna påverka företagsutlåningen. I nästa steg studerar vi hur företagsutlåningen utvecklats totalt, både vad gäller volymer och krav på säkerheter. Sedan redovisar vi resultaten från vår egen analys av bokslutsdata, där vi bland annat studerar hur utlåningen och räntemarginalerna i olika branscher utvecklats sedan 2007. Slutligen analyserar vi hur tillväxtpöjligheterna påverkats i olika branscher.

Reglering av bankmarknaden

Finanskriser har historiskt uppstått vid flera tillfällen. I Sverige tvingades staten till räddningsaktioner för bankerna både under 90-talskrisen och vid den senaste finanskrisen. Ett finansiellt system som hamnar i kris skapar stora samhällsekonomiska och sociala kostnader. För att undvika dessa kriser finns det i de flesta länder ett regelverk som ska förhindra dessa kriser eller åtminstone mildra konsekvenserna av dem. Det övergripande syftet med regelverket kan sägas vara att även under perioder som är ogynnsamma ska systemet klara sina grundläggande funktioner – som att hantera betalningar, sköta sparande och finansiering samt hantera risker.

För detta krävs att de finansiella företagen har en god motståndskraft. De finansiella företagen åläggs därför bland annat att ha en viss täckning i eget kapital för sin utlåning och att hålla en viss mängd likvida medel.

All form av reglering sker till ett pris. Till exempel kan högre kapitaltäckningskrav för bankerna göra att de måste ta ut en högre ränta för att kunna bibehålla avkastningen på det egna kapitalet. I teorin skulle denna effekt kunna motverkas av att bankernas inlåningsräntor sjunker tack vare att de uppfattas som säkrare genom att de är mer välkapitaliserade. Men denna motverkande effekt har visat sig vara begränsad i empiriska studier.¹ I Riksbanken (2017) görs en sammanställning av olika studier som försökt mäta hur bankernas utlåningsräntor påverkas av höjda kapitalkrav. I genomsnitt finner de att om bankerna ökar sitt eget kapital med en procentenhet i förhållande till totala tillgångar ökar utlåningsräntorna med 0,16 procentenheter. När bankerna tvingas reservera mer kapital för sin utlåning behöver de alltså öka räntemarginalerna för att upprätthålla lönsamheten.

Det finns alltså flera studier som visar att räntekostnaderna ökar för företag och hushåll när kapitalkraven höjs för bankerna. Samtidigt har ändå de flesta länder valt att öka regleringen på bankmarknaden. Orsaken är att de finansiella kriserna uppfattas ha så stora negativa effekter på samhällsekonomin att höjda utlåningsräntor har upplevts som ett pris som är värt att betala för att begränsa effekterna av dessa kriser eller att i bästa fall undvika dem helt.

---

¹ Se till exempel Baker & Wurgler (2015)

Basel-regelverket²

Grunden för regleringen i det svenska banksystemet, precis som i många andra länder, är det så kallade Baselregelverket. Regelverket tas fram av Baselkommittén som är en sammanslutning av centralbanker och tillsynsmyndigheter från länder med stora finansiella sektorer. Här ingår bland annat USA:s centralbank, Fed, och den Europeiska centralbanken. Sverige är representerat av Riksbanken och Finansinspektionen.

I formell mening har Baselkommittén ingen makt. Länderna måste införa regelverket i den nationella lagstiftningen för att det ska bli bindande. Men eftersom medlemmarna förbundit sig att följa överenskommelserna i kommittén har den en avgörande betydelse för bankregelverken runt om i världen.

Baselregelverket tar fram minimistandarder för ländernas bankreglering. Länderna är sedan helt fria att införa strängare krav. Eftersom EU är en av medlemmarna i Baselkommittén införs Baselöverenskommelserna i svensk lag genom EU-rätten.

I mitten av 1980-talet började Baselkommittén arbeta fram de första riktlinjerna för bankernas kapitaltäckning. Något förenklat kan Basel 1-överenskommelsen sägas innebära att bankerna behövde kapital som motsvarade 8 procent av deras utlåning. Det vill säga att om banken skulle låna ut 1 miljon kronor behövde den reservera 80 000 kronor.

Samtidigt tilldelades olika typer av lån olika riskvikter, vilket innebar att mindre riskfyllda exponeringar inte krävde lika mycket eget kapital. Bankernas kreditrisker delades in i fyra riskklasser (se tabell 1).

Tabell 1. Riskvikter Basel 1

Statspapper	Banker	Bolån	Företag
0 %	20 %	50 %	100 %

Källa: Niemayer (2016)

Riskklasserna kan i stort beskrivas som i tabell 1. De mest säkra tillgångarna som statspapper fick en riskvikt på 0 procent, medan bolån fick en riskvikt på 50 procent och all företagsutlåning fick 100 procent riskvikt. Riskvikterna multipliceras i nästa steg med kapitalkravet på 8 procent. Det innebär alltså att ett bolån på 1 000 000 kronor krävde att bankerna reserverade 40 000 kronor, medan ett företagslån i samma storlek innebar ett krav på 80 000 kronor.

Högre krav på reserveringar vid en given utlåning innebär att bankerna måste ha en högre räntemarginal för att bibehålla sin avkastning på kapitalet. Givetvis skulle räntemarginalen, även utan regelverk, påverkas av hur riskfylld utlåningen beräknades vara, men regelverket gör att bankerna tvingas till likartade bedömningar av riskerna.

² Den övergripande beskrivningen av Baselregelverket och Baselkommitténs arbete i detta avsnitt är hämtade från Niemayer (2016).

Under 90-talet och början av 2000-talet framkom mer och mer kritik mot att systemet var alltför trubbigt och inte tog hänsyn till de verkliga riskerna i bankernas utlåning. Bland annat riktade kritiken in sig på att alla bolån tilldelades samma riskvikt, även om risken mellan olika bolånetagare varierade kraftigt. Liknande kritik riktades mot företagslånen. Det ansågs inte vara rimligt att utlåning till ett lönsamt företag med goda säkerheter skulle ha samma riskvikt som utlåning till ett nystartat företag utan säkerheter.

Basel 2-överenskommelsen slöts i juni 2004 och innebar ett mer komplicerat regelverk där betydligt fler riskklasser infördes. Det nya regelverket delades in i tre pelare där den första pelaren bestod av kapitalkraven. Den andra handlade om individuella krav på bankerna som baserades på tillsynsmyndigheternas utvärderingar. Här finns ett fokus på andra risker än de som omfattas av pelare 1, som till exempel legala och strategiska risker. Pelare 3 innehåller detaljerade beskrivningar av vilka risker som bankerna måste offentliggöra.

Samtidigt visade finanskrisen 2008 att regelverket inte var tillräckligt. Under 2010–2011 nåddes därför en ny överenskommelse (Basel 3) som bland annat skulle öka kvaliteten och kvantiteten på bankernas kapital och fånga fler typer av risker än tidigare. Kraven innebar bland annat att minst hälften av det reserverade kapitalet skulle utgöras av så kallat kärnprimärkapital.³ Kärnprimärkapitalet består i första hand av aktiekapital och kvarhållna vinster. Innan dess hade en högre andel av kapitaltäckningskraven kunnat täckas med så kallat supplementärkapital.⁴ Utöver detta beslutades att bankerna skulle ha en kapitalkonserveringsbuffert som skulle motsvara 2,5 procent av de riskviktade tillgångarna, vilket alltså höjde kapitalkraven till 10,5 procent. Denna ökning av kapitalkravet skulle utgöras helt av kärnprimärkapital, vilket innebär att kärnprimärkapitalet minst måste uppgå till 6,5 procent av den riskviktade utlåningen. Basel 3 innehåller även andra krav på likviditet och en kontracyklisk buffert. Som tidigare nämnts utgör Baselkraven ett golv, och de enskilda länderna är fria att införa striktare regler.

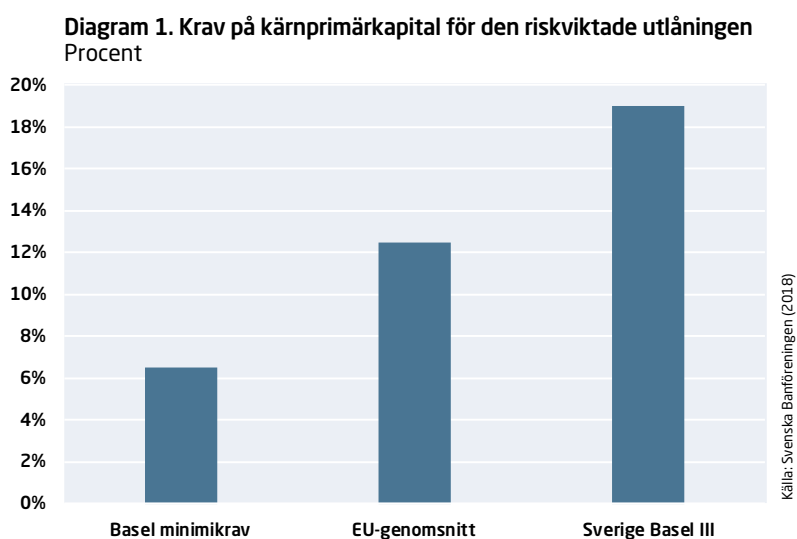
---

³ Det innebär alltså att bankerna blev tvungna att reservera 4 procent av den riskviktade utlåningen i form av kärnprimärkapital.

⁴ Supplementärlån består främst av förlagslån som har lägre prioritet vid konkurs.

Regelverket i Sverige

Det svenska regelverket är striktare än i många andra länder. Det gäller framförallt kapitaltäckningskraven. I Svenska Bankföreningen (2018) konstateras att kapitalkraven på de svenska bankerna är högre än i andra länder som en följd av hur mycket som måste reserveras för systemrisken, för den kontracykliska bufferten och utformningen av riskviktsgolvet för bolån. Enligt Svenska Bankföreningens sammanställning motsvarar kärnkapitalkravet för den riskviktade utlåningen cirka 19 procent i Sverige (se diagram 1).⁵

Sedan Bankföreningens rapport publicerades har vissa definitioner av kapitaltäckningskraven ändrats vilket formellt sett minskat kraven på kärnprimärkapital i förhållande till de riskviktade tillgångarna.

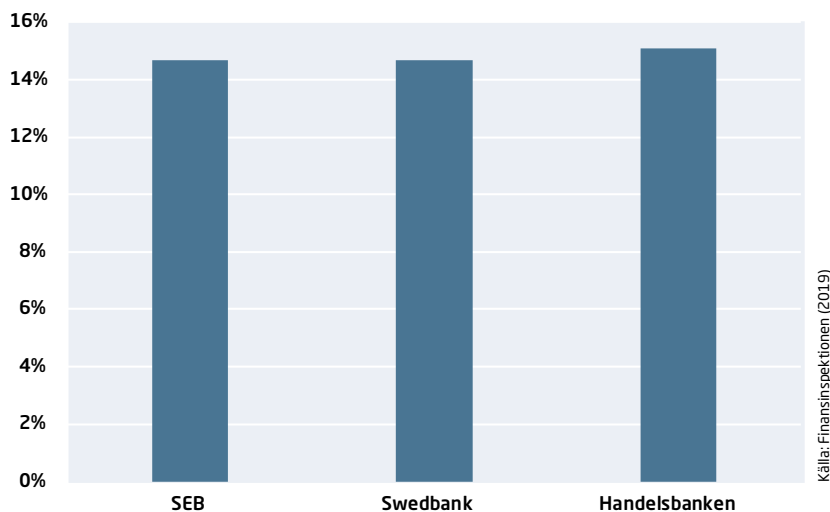
Förändringen innebär att kravet på kärnprimärkapital för de tre svenska storbankerna nu ligger på cirka 15 procent⁶ (se diagram 2). Men även med de förändrade definitionerna är de svenska kapitaltäckningskraven betydligt högre än vad regelverket inom EU kräver.⁷

⁵ I Bankföreningens sammanställning fokuserar de alltså på kraven på kärnprimärkapital och inte totalt kapital. Det innebär att Basels minimikrav blir 6,5 procent och inte 10,5 procent.

⁶ Kärnprimärkapitalet varierar marginellt mellan storbankerna vilket bland annat beror på att kapitalkravet för systemrisk är olika.

⁷ Se Finansinspektionen 2018

Diagram 2. Kärnprimärkapital i storbankerna
Procent

Vad har då de svenska särkraven för effekter på företagens finansieringsmöjligheter? Mycket talar för att effekterna varierar mellan företag och branscher. Med det regelverk som finns idag delas företagen in i olika kategorier med olika riskklasser. För att inte små och medelstora företag (SME) skulle drabbas alltför hårt av riskklassificeringen fick de en egen klass med riskvikten 85 procent (se tabell 2).

Riskvikter för företag

Kreditkvalitetssteg	1	2	3	4	5	6	SME
Riskvikt	20 %	50 %	100 %	100 %	150 %	150 %	85 %

Källa: Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 575/2013

Enligt denna generella modell för riskvikter tilldelas alltså utlåning till SME riskvikten 85 procent, medan utlåning till stora och finansiellt stabila företag kan få en betydligt lägre riskvikt. Men de svenska storbankerna har tillåtelse att med Finansinspektionens godkännande använda sig av sina egna interna riskviktningssmodeller. Det innebär att de har en större flexibilitet vid fastställandet av riskvikterna. Utlåning till ett mindre företag med en fastighet som säkerhet kan till exempel sänkas till en riskvikt på runt 50 procent.

Samtidigt finns det begränsningar av hur riskvikterna kan bestämmas. Om banken ska låna ut 1 miljon kronor till ett företag där risken för fallissemang är 2 procent och -förlusten vid fallissemang är 500 000 kronor är den förväntade kreditförlusten 10 000 kronor. Kreditrisken vid långivning till företag beror alltså både på risken för fallissemang och förlusten givet fallissemang. Men regelverket tillåter bara att ta företagsspecifika hänsyn till förlusten givet fallissemang. Det innebär att riskvikten enbart kan sänkas om det finns säkerheter för långivningen. Risken för fallissemang bestäms av ett branschgenomsnitt. Det går till exempel inte att sänka riskvikten för att kunden har ett kontrakt som garanterar en viss omsättning och därmed säkerställer återbetalningsförmågan.

Det är troligt att införandet av olika riskklasser påverkat lånevillkoren på olika sätt för olika typer av SME-företag. Vi kan tänka oss företag A som är ett lönsamt industriföretag med en stor kund i Tyskland. De har fått ett kontrakt där det tyska företaget förbinder sig att köpa en viss mängd varor till ett fastslaget pris under de närmaste tre åren under

förutsättning att företag A investerar i en ny maskin. Företag B är ett fastighetsbolag med lönsamhetsproblem men med säkerheter i form av sina fastigheter. Det går att tänka sig ett scenario där bankerna anser att risken i utlåningen är likvärdig för företag A och B, beroende på kontraktets utformning och fastigheternas värde. Men med de riskklasser som bankerna måste förhålla sig till blir bankernas kalkyler helt annorlunda för företagen eftersom riskvikten för utlåningen till företag B kan sänkas till 50 procent, medan den måste ligga kvar på 85 procent för företag A. Skillnaderna blir större ju högre krav som sätts på kapitaltäckningen.

I teorin kan mekanismerna bakom detta beskrivas genom att bankernas utlåningsräntor kan sägas bestämmas av följande ekvation:

$$r^L = (1 - X^e) * r^d + X^e * r^e$$

r^L = bankernas utlåningsränta

X^e = andel eget kapital av utlåningen

r^d = bankernas inlåningsränta

r^e = bankernas avkastningskrav på eget kapital

Enligt denna modell bestäms utlåningsräntan alltså av till vilken räntesats bankerna själva kan låna, avkastningskravet på eget kapital och andelen eget kapital av utlåningen. Nivån på bankernas inlåningsränta bestäms i sin tur av den riskfria räntan (r^f) och en riskpremie (c). Ekvationen ovan kan därför skrivas om i några steg:

$$\begin{aligned} r^L &= (1 - X^e) * (c + r^f) + X^e * r^e \\ r^L &= c + r^f + X^e (r^e - r^f - c) \\ r^L &= c + r^f + X^e (r^e - r^d) \end{aligned}$$

Det totala egna kapitalet (E) regleras i modellen av lagstiftningens krav på kapitaltäckning av den totala lånestocken (L). Detta krav är i sin tur beroende på det generella kravet på kärnprimärkapital (k) och utlåningens riskvikt:

$$\begin{aligned} E &= w * k * L \\ \frac{E}{L} &= X^e = w * k \end{aligned}$$

Om vi nu återgår till vårt exempel med företag A och B kan vi studera hur införandet av riskvikter och höjda kapitaltäckningskrav påverkar utlåningsräntorna till respektive företag. Vi utgår här ifrån att riskpremien (c) som bankerna betalar för sin inlåning inte påverkas av kapitaltäckningskraven. Det är en förenkling, men som vi tidigare redogjort för, visar den empiriska forskningen att lägre riskpremier inte har förmått att hålla kvar räntemarginalerna på samma nivåer som tidigare när kraven på kapitaltäckning höjts. I denna modell utgörs skillnaden mellan utlåningsräntorna till företag A och B av skillnaden i riskvikt:

$$\begin{aligned} r_A^L - r_B^L &= w_A * k * (r^e - r^d) - w_B * k * (r^e - r^d) \\ r_A^L - r_B^L &= k * (r^e - r^d) * (w_A - w_B) \end{aligned}$$

I vårt exempel upplevs alltså utlåning till företag A och B som lika riskfyllt för bankerna. Men eftersom det endast är säkerheter i form av fastigheter som kan sänka riskvikten enligt regelverket, kommer företag A tvingas att betala en högre ränta.⁸ Om vi utgår från de ursprungliga kraven på 6,5 procent kärnprimärkapital, och vi antar att bankerna vill ha 10 procentenheters högre avkastning på eget kapital jämfört med deras egna inlåningsräntor, blir ränteskillnaden 0,2 procent ($0,065 * 0,1 * 0,35 = 0,0023$).⁹ Det är också tydligt att ränteskillnaderna ökar om kravet på kärnprimärkapital ökar. I denna modell skulle till exempel ett krav på att kärnprimärkapitalet ska uppgå till 15 procent av utlåningen leda till ränteskillnader på över 0,5 procent mellan företag A och B.

Vår genomgång i detta avsnitt visar att det finns anledning att förvänta sig vissa tydliga effekter av förändringarna i bankernas regelverk under de senaste 10 åren. För det första bör skillnaderna mellan bankernas in- och utlåningsräntor ha ökat. Genom att bankerna tvingas reservera mer kapital för sin utlåning måste de ta ut högre räntor för att bibehålla avkastningen på eget kapital. Som vi tidigare redogjort för visar forskningen att högre kapitalkrav inte kompenseras av att bankernas inlåningsräntor sjunker. För det andra bör företag utan säkerheter i form av fastigheter ha drabbats hårdare genom att bankernas räntemarginaler gentemot dessa företag ökat särskilt kraftigt. Det är också sannolikt att utlåningen styrts mer mot företag med fastighetssäkerheter och att det därmed blivit svårare för andra företag att få krediter. För en bank som ska möta ökade kapitaltäckningskrav och inte vill ta in mer ägarkapital återstår endast att antingen dra ned på den totala utlåningen eller styra utlåningen mot låntagare med lägre riskvikter.

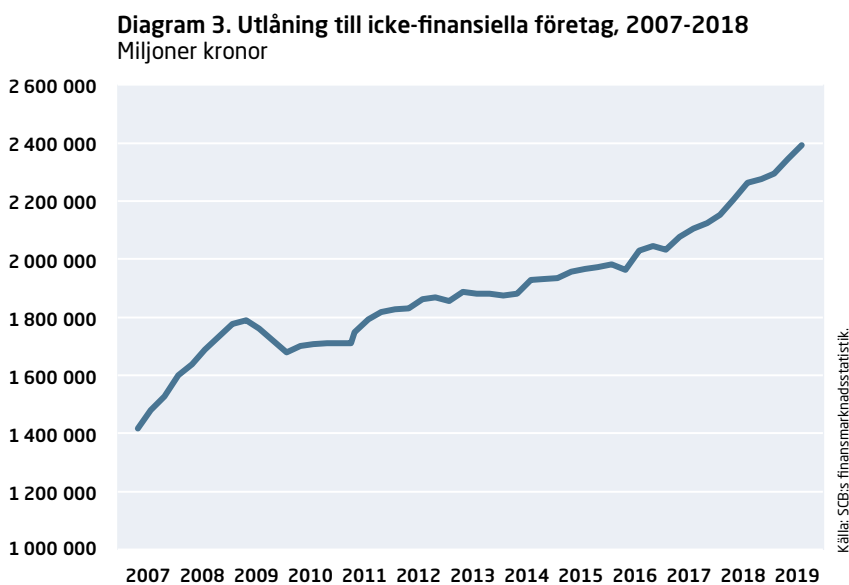
⁸ Riskvikten är alltså 85 procent för företag A och 50 procent för företag B ($0,85 - 0,5 = 0,35$).

⁹ Vi utgår alltså ifrån att riskvikten för företag A är 0,85 och för företag B 0,5.

Utvecklingen av företagsutlåningen i Sverige

Genomgången i föregående avsnitt tyder på att företagsutlåningen borde ha påverkats av förändringarna i regelverket. De höjda kapitalkraven bör ha lett till att bankerna höjt sina räntemarginaler i företagsutlåningen och att bankerna sannolikt ställt högre krav på säkerheter vid utlåning.

Totalt sett har ändå företagsutlåningen fortsatt att öka. Sedan 2007, då Basel 2-reglerna började införas, har utlåningen till icke-finansiella företag ökat med 50 procent (se diagram 3).

Samtidigt är den officiella statistiken över utlåningen till icke-finansiella företag relativt missvisande. I gruppen icke-finansiella företag ingår bostadsrättsföreningar. När vi diskuterar finansieringens betydelse för jobbtillväxt och innovationer är det inte utlåningen till bostadsrättsföreningar som vi vill studera. Men utlåningen till dessa utgör numera en femtedel av utlåningen till icke-finansiella företag. Det är också till denna grupp som tillväxten i utlåningen varit starkast. I SCB:s finansmarknadsstatistik särredovisas bostadsrättsföreningarna först från och med slutet av 2010. Men vi kan konstatera att under perioden 2011 till 2017 växte utlåningen till bostadsrättsföreningar dubbelt så fort som utlåningen till övriga icke-finansiella företag. Exkluderar vi dessa föreningar ökade utlåningen till icke-finansiella företag med 15 procent under dessa år, vilket är en betydligt lägre tillväxt än för till exempel lönesumman i näringslivet.

Även när lånen till bostadsrättsföreningarna inkluderas har utlåningen till icke-finansiella företag minskat som andel av bankernas totala utlåning (se diagram 4). Det innebär alltså att utlåningen till bland annat hushåll, andra finansinstitut och offentlig sektor har tagit en allt större andel av finansinstitutens utlåning.

Diagram 4. Utlåning till icke-finansiella företag
Andel av den totala utlåningen, procent

Det bör påpekas att det är långtifrån säkert att minskningen av andelen av bankernas utlåning som går till icke-finansiella företag enbart beror på de förändringar i regelverket som infördes genom Basel 2 och 3. En orsak kan också vara den snabba ökningen av bostadspriserna. Dessutom hade till exempel bostadslån en betydligt lägre riskvikt än företagslån redan i Basel 1.

I denna rapport fokuserar vi främst på hur regelverket påverkar utlåningen till olika branscher. I detta perspektiv är därför inte den totala företagsutlåningen mest intressant. Istället vill vi studera hur utlåningen styrs om till företag med fastighetssäkerheter. Genom att styra sin belåning mot låntagare med lägre riskvikter behöver inte bankerna binda upp lika mycket kapital och de har därför lättare att bibehålla en hög avkastning på det egna kapitalet.

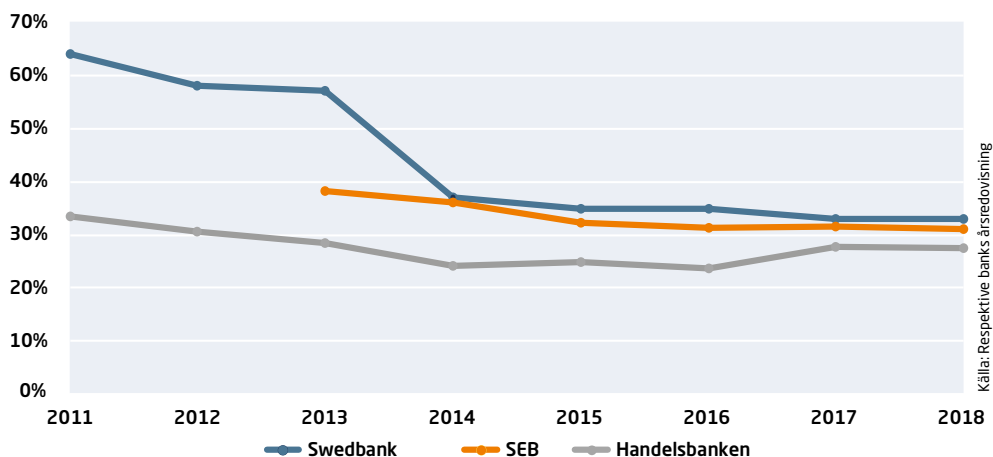
Som tidigare nämnts behöver inte storbankerna följa den generella metoden för riskvikter i Baselregelverket. Istället kan de använda interna metoder så länge som dessa har godkänts av Finansinspektionen. Men för att få ett godkännande går det inte att avvika alltför mycket från riktlinjerna i regelverket.

Finansinspektionen (2016) konstaterar just att bankernas riskvikter för företagsexponeringar sjunkit betydligt sedan 2007 (se också diagram 5). I promemorian visas också att storbankernas sammanvägda riskvikter vid företagsutlåningen ligger betydligt under EU-genomsnittet. Det ligger också i linje med vår genomgång i föregående avsnitt. Om kapitalkraven är högre i ett land blir låntagare med låga riskvikter ännu mer attraktiva för bankerna.

Syftet för Finansinspektionen (2016) var att föreslå förändringar som skulle höja riskvikterna för bankernas företagsexponeringar. Finansinspektionen ansåg att storbankernas värdering av riskerna i sina internmetoder inte tog tillräcklig hänsyn till riskerna för fallissemang.

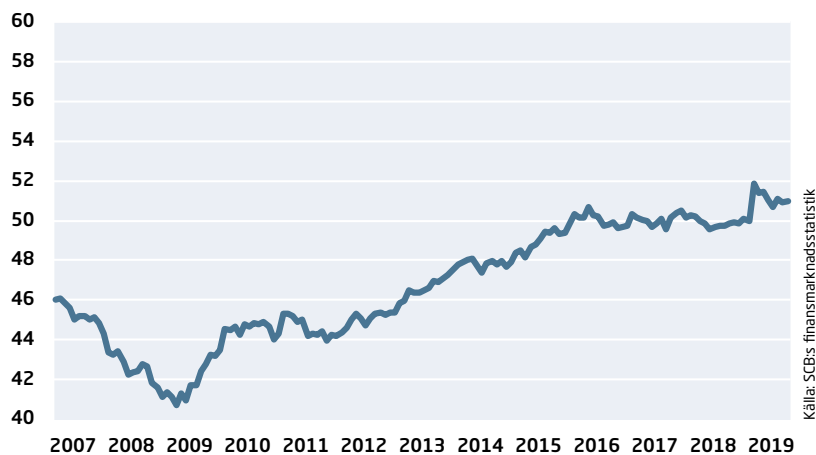

Diagram 5. Bankernas genomsnittliga riskvikter för företagsexponeringar
Procent

Hur har då bankerna sänkt sina riskvikter i företagsexponeringarna? I Finansinspektionen (2016) hävdas, som tidigare nämnts, att orsaken är att bankerna i sina interna modeller, efter flera år med låga konkurstal, räknar med allt lägre risker för fallissemang. Men i promemorian finns inga uppgifter om hur stor just denna effekt är. En minst lika stark anledning kan vara att bankerna krävt allt större säkerheter vid sin långivning. Enligt SCB används fastigheter som säkerheter vid företagsutlåning i allt högre grad. Under de senaste 10 åren har andelen av företagsutlåningen där fastigheter används som säkerhet stigit från drygt 40 procent till drygt 50 procent (se diagram 6).

Diagram 6. Andel av utlåningen till icke-finansiera företag som sker med fastigheter som säkerhet
Procent

Slutsatserna av denna genomgång är därför:

- Exkluderas bostadsrättsföreningarna har utlåningen till icke-finansiella företag utvecklats svagt efter införandet av Basel 2 och 3.
- Storbankernas riskvikter för företagsutlåningen har sjunkit.
- Fastigheter som säkerhet har blivit alltmer avgörande vid företagsutlåning.

Denna trend mot lägre riskvikter genom ökade krav på säkerheter i form av fastigheter bör ha olika effekter på branscherna. I många branscher saknar företagen fastighetstillgångar. De bör därför ha fått svårare att få banklån och de bör också ha tvingats till att betala högre räntor på sina lån.

Branschvisa konsekvenser

För att analysera företagsutlåning branschvis har vi tittat på specialbeställda data från analysföretaget Bisnodes Serranodatabas, där bokslutsdata för alla svenska aktiebolag ingår. Databasen ger möjligheten att sortera data efter kriterier såsom branschtillhörighet, antal anställda, totala lån, inlåningsränta etc. Vi studerar två år: 2007 (året innan finanskrisen) och 2017 (som är det senaste år som vi har uppgifter för), för att försöka fånga in de eventuella förändringar som skett under perioden.

Vi har i denna genomgång enbart studerat aktiva aktiebolag. Lånen till företag med andra bolagsformer, som till exempel enskilda firmor och handelsbolag, är ofta små och har därför ingen betydande effekt på resultaten. Undantaget är bostadsrättsföreningar, men dessa har vi alltså medvetet valt att exkludera för att fokusera på företag som drivs i vinstsyfte och som har potential att bidra till sysselsättning, innovation och tillväxt.

Vår branschanalys utgår från huvudgrupperna i SNI-indelningen. Vi studerar utlåningen till de flesta icke-finansiella företag men har valt bort vissa mindre branschgrupper. När det gäller fastighetsföretag har vi fokuserat på verksamheter som bedriver handel med egna fastigheter samt uthyrning och förvaltning av egna eller arrenderade bostäder och lokaler. Vi har däremot inte inkluderat fastighetsmäklare eftersom vi vill särskilja utvecklingen för företag med stora fastighetstillgångar. Den näringsgrensindelning vi valt finns redovisad i appendix A.

Genomgången tidigare i denna rapport har visat att företag med fastighetstillgångar borde ha haft lättare att få lån med goda villkor under de senaste 10 åren. Studerar vi de bokförda värdena på företagens fastighetstillgångar 2017 framkommer stora skillnader mellan branscherna. I fastighetsbranschen uppgår dessa tillgångar till över 30 miljoner kronor per anställd (se tabell 3). Även inom jord- och skogsbruk finns relativt stora tillgångar. I övriga branscher ligger nivåerna betydligt lägre.

Tabell 3. Bokförda värden på fastighetstillgångar per anställd inom olika branscher, 2017
Tusental kronor

Bransch	
Jordbruk	2 303
Tillverkning	186
Bygg	80
Handel	87
Transport	323
Hotell och restaurang	139
Kommunikation	49
Fastigheter	44 265
Företagstjänster	107
Vård och utbildning	31
Service	207

Källa: Egna beräkningar utifrån Bisnodes Serranodatabas

Mellan dessa två år har de totala lånen från kreditmarknadsföretag till icke-finansiella aktiebolag ökat med knappt 30 procent, från 1 338 till 1 726 miljarder kronor. Det är en betydligt lägre ökningstakt än i SCB:s finansmarknadsstatistik. Men skillnaden beror alltså på att SCB inkluderar bostadsrättsföreningar i de icke-finansiella bolagen.

Studerar vi hur kreditmarknadsföretagens utlåning är fördelad på branscherna framgår det tydligt att den är starkt koncentrerad till fastighetsbolagen (se tabell 4). Koncentrationen har också förstärkts kraftigt mellan 2007 och 2017. Nu går nära hälften av företagsutlåningen till fastighetsbolag. Utlåningen till tillverkningsindustrin och handeln har däremot minskat i betydelse.

Tabell 4. Fördelning av totala lån till samtliga företag

Procent

Bransch	2007	2017	Differens
Jordbruk	1	1	0
Tillverkning	8	5	-3
Bygg	2	2	0
Handel	7	4	-3
Transport	4	2	-1
Hotell och restaurang	1	1	0
Kommunikation	2	1	-1
Fastigheter	41	47	6
Företagstjänster	23	23	0
Vård och utbildning	1	0	0
Service	0	0	0
Övriga	10	14	3
Summa	100	100	

Källa: Egna beräkningar utifrån Bisnodes Serranodatabas.

Det kan tyckas märkligt att branschen företagstjänster står för 23 procent av all upplåning från kreditmarknadsföretagen eftersom det typiska konsultföretaget ofta inte har något stort investeringsbehov. Andelen förklaras av att huvudkontorsverksamheter ingår bland dessa företag.

Att företagsutlåningen styrts helt mot fastighetsbranschen är inte en effekt av att denna bransch vuxit mycket snabbare än andra branscher. Det framgår tydligt om vi studerar utlåningen per anställd i respektive bransch. Utlåningen till fastighetsbolagen har ökat med cirka 4,4 miljoner kronor per anställd mellan 2007 och 2017 (se tabell 5). Utlåningen till serviceföretag har ökat med 3 000 kronor per anställd, medan den sjunkit i övriga branscher.

Inom fastighetssektorn har antalet anställda ökat med 18 procent, medan själva inlåningen har ökat med hela 48 procent. Samtidigt har antalet anställda inom till exempel tillverkningsindustrin sjunkit med 18 procent, medan inlåningen har sjunkit ännu mer: med 21 procent.

Tabell 5. Lån per anställd inom olika branscher, samtliga respektive fristående företag 2007 och 2017

Tusentals kronor

Bransch	2007	2017	Differens	Bransch	2007	2017	Differens
Jordbruk	817	810	-7	Jordbruk	435	566	131
Tillverkning	176	170	-6	Tillverkning	167	158	-10
Bygg	150	121	-29	Bygg	117	117	0
Handel	232	155	-77	Handel	153	121	-33
Transport	271	222	-49	Transport	484	285	-199
Hotell och restaurang	124	106	-18	Hotell och restaurang	107	83	-24
Kommunikation	142	57	-85	Kommunikation	57	41	-15
Fastigheter	17 123	21 505	4 381	Fastigheter	8 429	11 536	3 107
Företagstjänster	767	736	-31	Företagstjänster	66	77	11
Vård och utbildning	65	27	-38	Vård och utbildning	48	39	-9
Service	124	126	3	Service	120	92	-28

Källa: Egna beräkningar utifrån Bisnodes Serranodatabas.

I databasen är det även möjligt att kontrollera för om företagen tillhör en koncern eller om de är fristående. För att säkerställa att utvecklingen av upplåningen till de olika branscherna inte snedvrids av att företagen låtit sina huvudkontorsverksamheter ta över upplåningen under den studerade perioden, redovisar vi även resultaten för enbart de fristående bolagen (se tabell 5). Men beräkningarna visar att mönstret i stort är detsamma. Även om vi kan se en viss uppgång för företag inom jord- och skogsbruk har utlåningen i stort riktats in mot fastighetsbolagen.

Det bör poängteras att försämrade kreditmöjligheter inte påverkar alla företag lika mycket. En majoritet av Sveriges företag har inte några banklån överhuvudtaget. En del av företagen har mer av en hobbykaraktär och drivs vid sidan av en anställning. Men även när vi enbart studerar aktiebolag med minst en anställd och minst 1 miljon i omsättning framgår det att medianlånen från kreditmarknadsföretag är noll i de flesta branscher. År 2007 var det fem branscher där medianlånen per anställd var över noll (se tabell 6). Nu har även tillverkningsindustrin och handeln försvunnit från den listan. Inom jord- och skogsbruk, som har relativt stora fastighetstillgångar, uppgår medianlånen till nära 250 000 kronor per anställd. Inom transport, där det finns säkerheter i form av fordon, är motsvarande summa drygt 100 000 kronor. Återigen är det ändå lånen till fastighetsbolagen som står ut. Här har medianlånen per anställd ökat med drygt 700 000 kronor per anställd under den studerade 10-årsperioden.

Tabell 6. Medianlån per anställd för alla företag inom olika branscher, 2007 och 2017

Tusental kronor

Bransch	2007	2017
Jordbruk	204	242
Tillverkning	24	0
Bygg	0	0
Handel	3	0
Transport	120	118
Hotell och restaurang	0	0
Kommunikation	0	0
Fastigheter	3 837	4 509
Företagstjänster	0	0
Vård och utbildning	0	0
Service	0	0

Källa: Egna beräkningar utifrån Bisnodes Serranodatabas.

Anm.: Endast aktiebolag med minst en anställd och minst 1 miljon kronor i omsättning.

När vi vill studera hur villkoren på lånemarknaden utvecklats är det inte bara förändringarna i lånevolymer som är intressanta. Minst lika viktigt är vilken räntesats företagen erbjuder. Vår genomgång av förändringarna i regelverket tyder på att räntevillkoren bör ha försämrats för företag som inte kan uppvisa säkerheter i form av fastighetstillgångar.

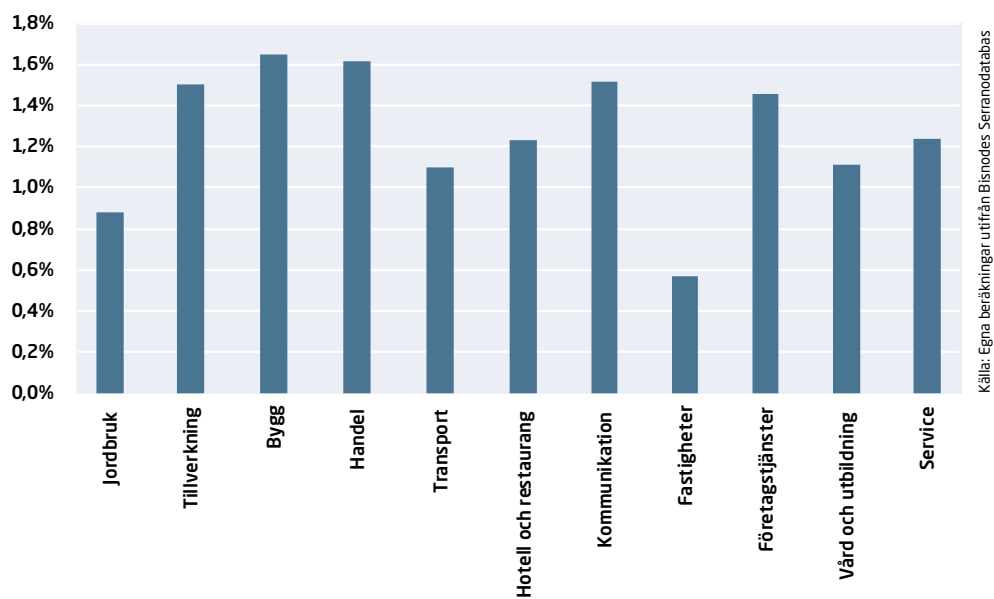
Tyvärr finns det ingen officiell statistik över räntenivåerna i olika branscher. I Serranodatabasen finns ett nyckeltal för räntesatsen på företagets skulder som något förenklat kan beskrivas som räntekostnaderna dividerat med totala skulder. För företag med små skulder blir detta nyckeltal grovt missvisande. Det kan röra sig om ett företag med nära noll i skulder som betalat dröjsmålsränta på en faktura och då får en hög räntesats. Men de flesta företag har ändå skulder vid bokslutet. Det kan röra sig om skatteskulder som ska betalas nästa månad eller leverantörsskulder. Normalt betalas ingen ränta på dessa skulder och därmed blir nyckeltalet för räntesatsen för dessa företag noll.

För att göra en relevant jämförelse har vi därför enbart studerat en delmängd av företagen. Vi har koncentrerat oss på företag med minst 50 000 i skulder till kreditmarknadsföretag och där minst 80 procent av dessa skulder räknas som långfristiga. Vidare har vi enbart inkluderat de företag där räntesatsen överstiger noll. Slutligen har vi även i detta sammanhang endast studerat aktiva aktiebolag med minst en anställd och minst 1 miljon kronor i omsättning.

De medianräntenivåer som vi får fram ska ändå tolkas med stor försiktighet. Men eftersom vi använt samma metod både 2007 och 2017 för samtliga branscher bör förändringarna ge en indikation på hur räntevillkoren förändrats i branscherna. Under denna period har räntorna sjunkit kraftigt. Vi har därför studerat hur räntemarginalen jämfört med reporäntan förändrats mellan 2007 och 2017. Eftersom de företag vi studerar främst har långfristiga skulder till kreditinstituten har vi tagit ett treårsgenomsnitt för reporäntan.¹⁰

¹⁰ För 2007 är det alltså den genomsnittliga reporäntan under 2005 till 2007 och för 2017 genomsnittet mellan 2015 och 2017.

Diagram 7. Förändring av räntedifferensen mot ett treårsgenomsnitt för reporäntan
Procentenheter

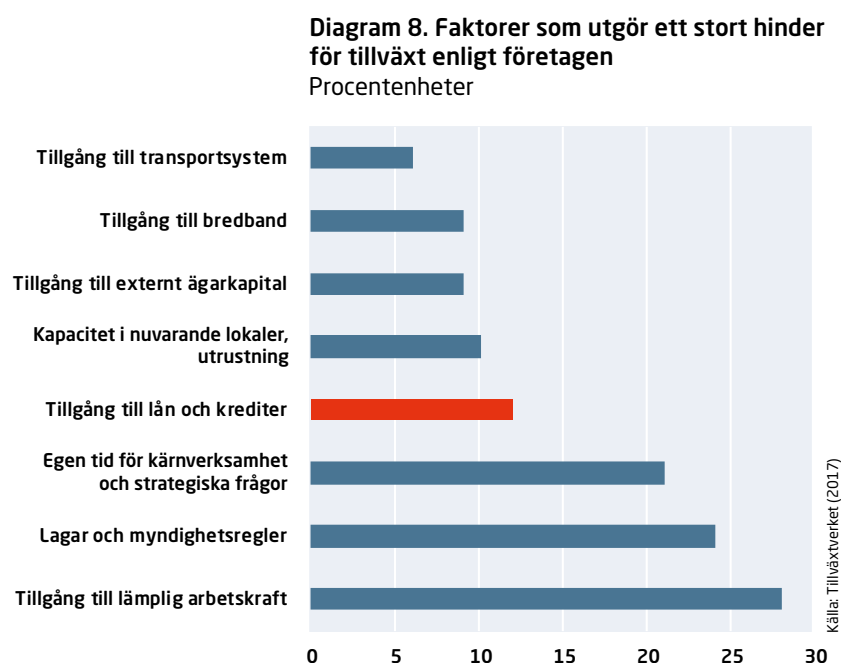
Beräkningarna visar tydligt att bankernas räntemarginaler i företagsutlåningen ökat markant under perioden. Men medan ökningen varit måttlig för fastighetsbolagen har den varit dubbelt så stor för företag inom tillverkningsindustri, handel, bygg och kommunikation (se diagram 7).

Konsekvenser för företagens finansieringsmöjligheter

Genomgången i tidigare avsnitt visar att bankernas utlåning till icke-finansiella företag minskat i förhållande till annan utlåning. Vidare har det skett stora förändringar i hur utlåningen utvecklats till olika branscher. Allt mer av utlåningen har styrts till företag med fastigheter som säkerheter, vilket framförallt gynnar fastighetsbolag och i viss mån företag inom jord- och skogsbruk. Våra analyser av företagens bokslut tyder också på att bankernas räntemarginaler i företagsutlåningen ökat. Men även här har branscherna påverkats i olika hög grad. Återigen är det fastighetsbolag och företag inom jord- och skogsbruk som haft den mest gynnsamma utvecklingen.

Har då utvecklingen lett till att finansieringsproblematiken blivit ett stort tillväxthinder i Sverige? Ser vi till merparten av Sveriges företag är svaret sannolikt nej. I en underlagsrapport till SOU 2016:72 studerade Svensson (2016) de offentliga insatserna för att underlätta företagens finansiering. I genomgången konstaterades att det var svårt att se några tecken på att det fanns en brist på riskkapitalfinansiering i Sverige. När det gällde lånefinansieringen såg författaren heller inget behov av större offentliga insatser, med undantag för att Almis innovationslån skulle kunna utökas.

Svårigheterna att hitta finansiering kommer heller inte upp bland de största tillväxthindren när företagarna själva får ange vilka de är. I Tillväxtverket (2017) framkom att brist på lämplig arbetskraft var det viktigaste tillväxthindret för 28 procent av företagen (se diagram 8). Därefter följde lagar och myndighetsregler samt brist på egen tid. Endast 12 procent av företagen angav att tillgången till lån och krediter utgjorde ett stort tillväxthinder.

Samtidigt blir jämförelserna mellan olika tillväxtfaktorer lite missvisande. De flesta företag påverkas av lagar och myndighetsregler och de flesta behöver rekrytera personal för att kunna växa. Men det är enbart en begränsad del av företagen som behöver extern finansiering i form av lån eller riskkapital. I stora delar av tjänstesektorn är det fullt möjligt att växa genom egna vinstmedel. Det kan röra sig om konsult- eller serviceverksamheter där kapitalkraven är låga. Det behövs inga stora maskiner, fordon eller fastigheter för att driva dessa verksamheter.

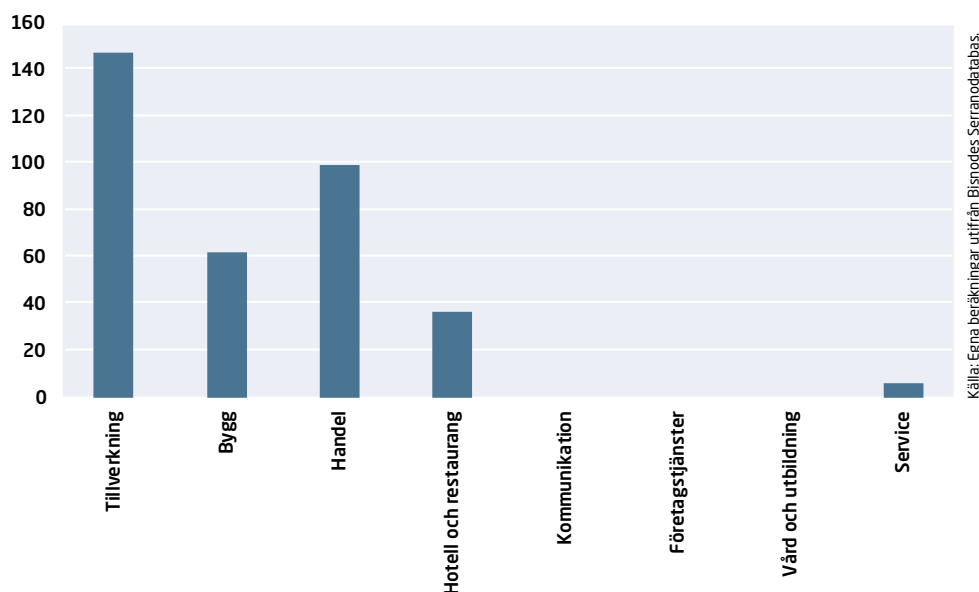
I denna rapport fokuserar vi på utvecklingen av banklån. Det är viktigt att notera att även om vissa typer av verksamheter har behov av extern finansiering är det inte alla som kan finansieras med bankkrediter. Vid utveckling av ny teknik och nya produkter tar det lång tid innan intäkterna börjar strömma in. Under utvecklingsperioden behövs därför ofta någon typ av finansiering. Det gäller till exempel många av de nya företag som utvecklar appar. Men i de flesta fall kan inte utvecklingsfasen finansieras via banklån. Orsaken är att det är alltför riskfyllt. De företag som lyckas nå ut på marknaden kan visa sig bli enormt lönsamma, men en stor del av utvecklingsprojekten leder inte till lönsamma företag utan måste läggas ned. Den här typen av företag måste därför huvudsakligen finansieras med externt riskkapital.

Förutom extern finansiering via banklån och riskkapitalbolag finns det flera andra lösningar. Externt ägarkapital kan till exempel också komma genom affärsänglar. Den nya tekniken har underlättat crowdfunding, som är ett sätt att locka många investerare som var och en går in med relativt små belopp. Leasing av till exempel maskiner och fordon har också blivit vanligare. För storföretag finns även andra möjligheter, som att ställa ut egna obligationer. Utöver det görs också olika offentliga insatser för att bidra till företagsfinansieringen. Företag i behov av mindre lån kan till exempel ansöka om Almis mikrolån som maximalt uppgår till 200 000 kronor. De företag som får dessa lån behöver alltså inte uppsöka någon bank. För många mindre tjänsteföretag är storleken på dessa lån fullt tillräckliga. Almi är med och finansierar större krediter också, men i dessa fall i form av topplån och då krävs oftast att bankerna är med som finansiärer.

Alla dessa alternativa finansieringssätt innebär att i många branscher saknar majoriteten av företagen banklån. Vi har tidigare visat att medianen för de samlade lånen per anställd är noll i samtliga undersökta branscher förutom fastighetsföretagen, jord- och skogsbruk och transporter. Men även i andra branscher finns det ett betydande antal företag som är beroende av banklån. Många företag inom tillverkningsindustrin behöver banklån för att kunna finansiera investeringar i till exempel nya maskiner. Företag inom handeln kan behöva finansiering för att kunna hålla ett lager av inköpta varor. Ett sätt att illustrera skillnaderna mellan dessa övriga branscher är att studera den övre kvartilen för banklån per anställd för de branscher där medianlånen per anställd är noll (se diagram 9).

Diagram 9. Övre kvartal för banklån/anställd för samliga aktiebolag 2007
Tusental kronor

Anm.: Endast aktiebolag med minst en anställd och minst 1 miljon kronor i omsättning

Som framgår av diagrammet saknar minst 75 procent av företagen inom kommunikation, företagstjänster samt utbildning och vård banklån. Inom tillverkningsindustrin har däremot en fjärdedel av företagen banklån som minst uppgår till 146 000 kronor per anställd. Även inom handeln är banklån viktiga för en stor del av företagen. Eftersom båda dessa branscher tillhör de som haft den sämsta utvecklingen av räntemarginalerna enligt våra beräkningar i föregående avsnitt, kan vi anta att de förändrade förutsättningarna på lånemarknaden haft störst negativ inverkan på dem.

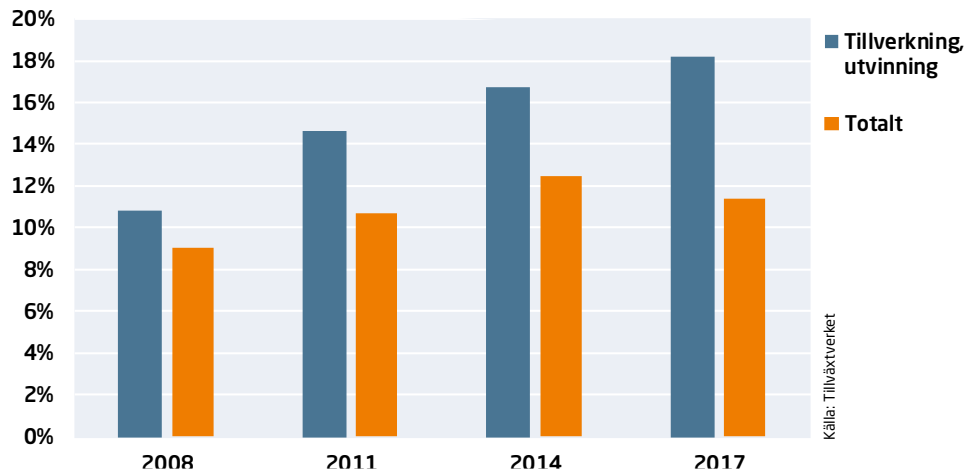
När vi studerar just dessa branschers syn på tillgången till lån och krediter särskiljer sig ändå inte handeln markant från andra branscher. Omkring 15 procent av handelsföretagen menade att kreditillgången var ett stort tillväxthinder 2017; att jämföra med 13 procent 2008.¹¹ Samtidigt pågår det en stor strukturomvandling inom handeln där etablerade handelsföretag utmanas mer och mer av näthandeln. Det är sannolikt att många handlare sett ett sjunkande behov av att till exempel investera i fysiska butiker, och därmed har inte heller behovet av lånefinansiering ökat så kraftigt.

Inom tillverkningsindustrin är däremot mönstret tydligt. Här har andelen företag som anser att tillgången till lån och krediter utgör ett stort tillväxthinder stigit från 11 till 18 procent. Problemet är inte lika stort i någon annan av de branscher vi studerar här.¹² Problemet tycks också kontinuerligt ha förvärrats sedan 2008. I de flesta andra branscher har problemen minskat något under de sista åren i perioden (se diagram 10).

¹¹ Källa: <https://tillvaxtverket.se/statistik/foretagande/hinder-for-tillvaxt.html>

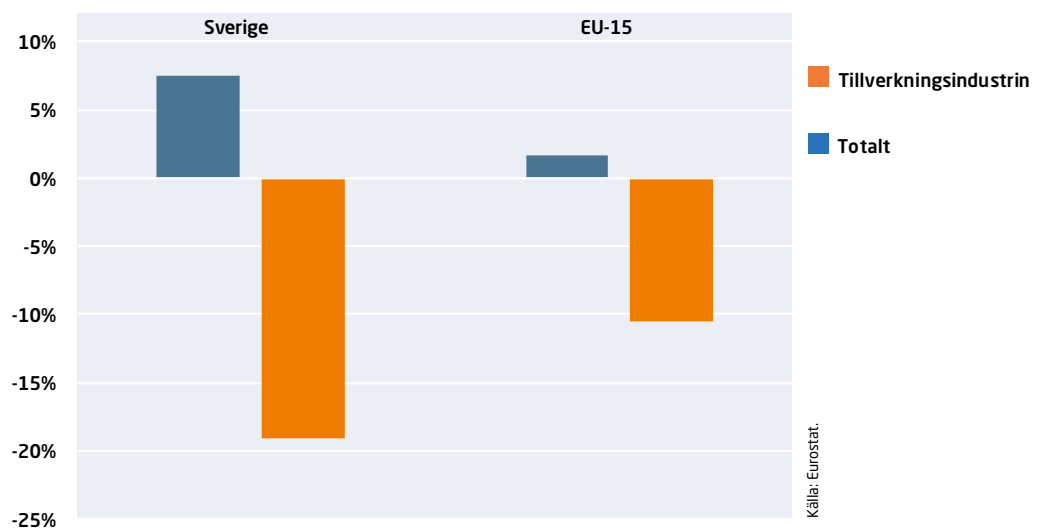
¹² Inom energi, vatten och el, som vi inte studerat här, är andelen 19 procent.

Diagram 10. Andel företag som uppger att tillgången till lån och krediter utgör ett stort tillväxthinder
Procent

Det är möjligt att den svaga utvecklingen för svensk tillverkningsindustri delvis har påverkats av svårigheterna att hitta finansiering. Under de senaste åren har många industriföretag slagit i kapacitetstaket och har därför inte kunnat expandera. Med en bättre tillgång till finansiering till rimliga villkor hade utvecklingen kunnat vara annorlunda. De flesta utvecklade länder har haft en trendmässigt sjunkande sysselsättning inom tillverkningsindustrin. Men den svenska utvecklingen under de senaste 10 åren sticker ut även i jämförelse med EU-15 (se diagram 11.)

Diagram 11. Sysselsättning, total och inom tillverkningsindustrin, utveckling 2008-2017
Procentuell utveckling

Trots att Sverige totalt haft en betydligt starkare sysselsättningsutveckling än EU-15 har industrisysselsättningen sjunkit betydligt snabbare än i övriga EU.

Vägen framåt

Vår genomgång visar att bankernas företagsutlåning under de senaste 10 åren har förändrats kraftigt. En allt högre andel av utlåningen går till företag med fastighetstillgångar som de kan använda som säkerheter. Våra beräkningar visar också att bankernas räntemarginaler har ökat i företagsutlåningen och att det främst är branscher med små eller inga fastighetstillgångar som drabbats hårdast. Det gäller olika typer av tjänsteföretag samt tillverkningsindustrin och handeln.

Vi har också visat att denna utveckling borde ha kunnat förväntas genom de förändringar i bankregelverket som skett genom Basel 2 och 3. Utlåning mot säkerheter i form av fastigheter får en lägre riskvikt enligt regelverket, vilket innebär att bankerna kan ha en lägre räntemarginal och ändå få en tillräckligt hög avkastning på det egna kapitalet.

Andra faktorer som tidigare var viktiga för räntesättningen har inte längre samma betydelse. Tidigare kunde ett företag visa upp ett långtidskontrakt från en kund och därmed få en lägre ränta på sina lån. Men dagens regelverk tillåter inte att riskvikten ändras för att företaget har ett sådant kontrakt eller för att företaget varit en trogen kund som alltid gjort rätt för sig. Dessa faktorer kan fortfarande spela roll för beslutet om företaget ska få låna eller inte, men eftersom det inte påverkar riskvikterna har de en marginell betydelse för räntan.

I Sverige är också kraven på kapitaltäckning högre än i andra länder, vilket ytterligare ökar skillnaderna mellan företag som har och de som saknar formella säkerheter. Ser vi till utvecklingen framöver ser det heller inte ut som att trenden mot att utlåningen drivs alltmer mot formella säkerheter bryts. Det finns inga politiska signaler om att lätta på kapitalkraven eller att den hårda styrningen via riskvikter ska mildras.

Till detta kommer två marknadstrender som riskerar att ytterligare förstärka utvecklingen. Den ena är att allt fler lokala bankkontor läggs ned. När den personliga kontakten försvinner är det naturligt att bankerna tittar mer på formella säkerheter än på de specifika förutsättningarna för företaget vid beslut om långivning. I samma riktning går även bankernas ambitioner att digitalisera hela låneprocessen. Det är fullt möjligt att digitalt inhämta uppgifter om fastighetstillgångar, belåningsgrad och pantbrev. Att bedöma en affärsidé eller värdet av ett kundkontrakt i en digital process är betydligt svårare.

Utvecklingen kommer med största säkerhet ha olika effekter på olika typer av företag. Fastighetsbolag och jord- och skogsbruk kommer sannolikt att klara sig bra även framöver tack vare sina stora fastighetstillgångar. Mindre tjänsteföretag kommer att få det svårare med lånefinansiering. Samtidigt är behovet av lånefinansiering litet i många av dessa företag. Många klarar att växa med egna medel eller genom externt ägarkapital. För mindre lån finns även statliga marknadskompletterande aktörer som Almi.

Sannolikt är det små och medelstora företag inom handel och tillverkningsindustri som kommer att påverkas mest negativt. De största företagen har möjlighet att utfärda egna obligationer, men även de mindre har ofta ett betydande finansieringsbehov. Maskiner och varulager behöver ofta lånefinansieras. Industrifastigheter har ofta ett lågt marknadsvärde och bankerna kan också vara oroliga för att marken kommer att behöva saneras. Det är också svårt att uppskatta värdet av en industriell maskin tre år framåt i tiden. Det är lättare att till exempel beräkna värdet på en lastbil.

Om svensk industri och svensk handels lånemöjligheter fortsätter att försämrats är det ytterst allvarligt. Dessa näringsgrenar har stor betydelse för både tillväxt och sysselsättning. Vi menar därför att det svenska regelverket kring bankerna måste ses över. Finansinspektionen, som är tillsynsmyndighet, har hittills inte gjort någon analys av hur det snabbt förändrade regelverket påverkat utlåningen till olika typer av företag. Det är hög tid att göra det nu. Regeringen har lanserat en nyindustrialiseringssatsning, men det är svårt att se hur den ska lyckas om inte små och medelstora industriföretag kan finansiera satsningar på ny teknik.

Denna rapport är det första försöket att kartlägga hur långivningen till olika branscher har utvecklats sedan den kraftigt ökade regleringen av bankmarknaden inleddes för drygt 10 år sedan. Analysen väcker flera frågor som behöver studeras närmare.

Det handlar om vilka samhällsekonomiska kostnader som uppstår genom de svenska särkraven på kapitaltäckning. Hur påverkar dessa sysselsättning och tillväxt? Den senare frågan gäller särskilt företag med ett stort kapitalbehov men som saknar fastighetstillgångar. Hur ska de kunna finansiera sig i en miljö där finansinstitutens utlåning styrs mot låntagare med fastighetssäkerheter? Denna utveckling riskerar också att förstärkas av att låneprocessen digitaliseras och lokala bankkontor läggs ned. Slutligen behöver utvecklingen ur ett stabilitetsperspektiv analyseras närmare. Det brukar sägas att bankernas utlåning står på två ben: utlåning till hushåll och utlåning till företag. Men vi är på väg mot en utveckling där banker enbart finansierar fastigheter. Vissa av dessa ägs av hushåll och andra av företag. Det är långt ifrån säkert att en koncentration till enbart en typ av säkerhet gynnar stabiliteten.

Appendix

Branscherna i vår analys indelas så här enligt SNI 2007:

Bransch	SNI-klassificering
Jordbruk	Huvudgruppen A
Tillverkning	Huvudgrupperna B och C
Bygg	Huvudgruppen F
Handel	Huvudgruppen G
Transport	Huvudgruppen H
Hotell och restaurang	Huvudgruppen I
Kommunikation	Huvudgruppen J
Fastigheter	SNI-koder 68 100-68 203
Företagstjänster	Huvudgrupperna M och N
Vård och utbildning	Huvudgrupperna P och Q
Service	Huvudgrupperna R och S
Finans	Huvudgruppen K

Referenser

Baker & Wurgler (2015). *Baker, Malcolm, and Jeffrey Wurgler. 2015. "Do Strict Capital Requirements Raise the Cost of Capital? American Economic Review 105*

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) nr 575/2013

Finansinspektionen (2016) *FI:s tillsyn över bankernas beräkningar av riskvikter för företagsexponeringar. Remisspromemoria 2016-03-01*

Finansinspektionen 2018. *Stabiliteten i det finansiella systemet 27 november 2018*

Finansinspektionen (2019). *De svenska bankernas kapitalkrav, fjärde kvartalet 2018. Promemoria 2019-02-25*

Myers (1984). *The Capital Structure Puzzle. The Journal of Finance.*

Niemeyer (2016). *Basel III – vad och varför? Riksbanken, Penning – och valutapolitik 2016:1.*

Riksbanken (2017). *Lämplig kapitalnivå i svenska storbanker. Staff memo*

Svenska Bankföreningen (2018). *Reglering och krav på bankerna – konsekvenser för företag och hushåll.*

Svensson (2016) *Det svenska innovations- och företagsstödet. Underlagrapport till Entreprenörskapsutredningen SOU 2016:72.*

Tillväxtverket (2017). *Företagens villkor och verklighet 2017. Huvudrapport*

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm

Telefon 08-553 430 00